

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2011, Volume: 6, Number: 4, Article Number: 4C0122

HUMANITIES

Received: July 2010

Accepted: October 2011

Series : 4C

ISSN : 1308-7320

© 2010 www.newwsa.com

Akif Akto

Mardin Artuklu University

akifakto@hotmail.com

Mardin-Turkey

ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖĞRENCİ KAZANIMLARININ GERÇEKLEŞME DÜZEYLERİ (VAN İLİ ÖRNEĞİ)

ÖZET

Araştırmada Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini alan öğrencilerin Öğretim Programlarındaki Öğrenci Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeylerine ne derece sahip oldukları ve bu yeterlik düzeylerinin bazı faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bu nedenle araştırmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Teze konu edilen araştırma tek faktörlü bir desen olarak planlanmıştır. Araştırmanın evrenini Van İlindeki Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan ortaöğretim kademesindeki okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrenciler oluşturmaktadır. Ölçme aracı 900 öğrenci üzerinde uygulanması için dağıtıldı ancak 741 öğrenci ölçme aracına olumlu tepki vermiştir. Elde edilen verilerin SPSS Programına girilerek ilişki ve fark testlerine tabi tutulmuştur. Veri toplama aracımız olan anket formunda, kişisel özellikleri belirlemek için 12 adet soru ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrencilerin kazanımlarının gerçekleşme düzeylerini belirlemek için ise 84 soru sorulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretim, Ortaöğretim,
Öğretim Programı, Din Öğretimi Program

THE LEVEL OF GAIN FROM RELIGIOUS CULTURE AND MORALS KNOWLEDGE CURRICULUM IN SECONDARY SCHOOLS (CASE STUDY OF VAN PROVINCE)

ABSTRACT

This study looks at to what extent students taking Religious Culture and Morals Knowledge courses in Secondary Education gain from the curriculum and whether their level of proficiency varies depending on certain factors. To this end in study, relational survey model has been used. The research has been planned as a single factor pattern. The population of the research is students taking Religious Culture and Morals Knowledge courses at Secondary Schools administered by the Ministry of Education in Van Province. The evaluation tool was distributed to 900 students, but only 741 of them responded positively. The collected data was entered into SPSS Program and was applied relation and difference tests. The data collection tool questionnaire form is composed of a scale indicating the Level of Gain of Students taking Religious Culture and Morals Knowledge courses in Secondary Education that contains 12 questions enquiring about personal characteristics and 84 questions enquiring about the level of gain of students taking Religious Culture and Morals Knowledge courses in Secondary Education.

Keywords: Education, Instruction, Secondary Education,
Curriculum, Religious Education

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Eğitim bir iletişim ve etkileşim süreci olup birtakım problemler barındırmaktadır. İnsanın eğitimi problemi ise insanlık tarihiyle eşdeğerdir. İnsanoğlu kalıtımsal olarak yeteneklere sahiptir ve bu yeteneklerle de bir şeyler yapma gayreti içerisinde. İnsanın bu gayretinin yoğunluğu ise karşılaştığı problemlerle paralellik arzettiği inkâr edilemez. Son dönemlerde eğitim sürecinde, imkânların artması, eğitim ortamlarının değişmesi, ölçme ve değerlendirme metodolojisinin farklılaşması, sonuç merkezli bir eğitim yönteminden süreci önceleyen bir değerlendirme yöntemine önem verilmesi gibi unsurlar öğretim programlarının temel belirleyicileri olarak dikkate alınmaktadır.

Bu, kendiliğinden olması beklenen bir şey değildir; bir öğretim programı çerçevesinde olabilecek bir şeydir. Öğretim programları, önceden hazırlanmış bir program çerçevesinde planlı olarak yapılır ve öğretim yoluyla gerçekleştirilir. Öğretim programlarının gerçekleşmesi için hazırlanan öğretim programını oluşturan temel öğeler öğretimin planlanması, yürütülmesi ve değerlendirmesi sürecidir (Güven, 2004). Bu üç temel öğenin bir arada düşünülüp değerlendirilmesi, öğretimdeki başarıyı artırmak açısından önemlidir. Varış, öğretim programını, bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, Milli Eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm etkinlikler olarak tanımlarken (Varış, 1978), Demirel, öğretim programını, öğrenen için okul ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlamaktadır (Demirel, 1999; S. Tan, Y. Kayabası, A. Erdogan, 2003).

Öğretim programının hazırlanması bir süreçtir ve bu süreç program geliştirme olarak adlandırılmaktadır (Varış, 1978). Diğer bir deyişle program geliştirme, öğretim programının hedef, içerik, öğrenme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünüdür (Demirel, 1999). Program geliştirme çalışmaları belli bir okul ya da okul sistemi içinde, araştırmaya dayalı etkinlikler olarak değerlendirilir.

Program geliştirme sürecinde genel hedeflere yönelik olarak özel hedeflerin, içeriğin, öğretme-öğrenme ve ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin seçimi, programın bunlara uygun olarak hazırlanması, hazırlanan programın uygulanması ve bu uygulama sonuçlarına dayanılarak programın değerlendirilmesi ve yeniden düzenlenmesi etkinlikleri yer almaktadır. Eğer hedeflere arzu edilen oranda ulaşılmamış ise elde edilen dönütler ışığında program yeniden düzenlenmelidir (Erginer, 2000; Özçelik, 1987). Program geliştirme sürecinde amaç, uygulanan öğretim programlarının verimliliğini artırma, programın uygulanması sırasında ortaya çıkan aksaklıkları belirleme ve bu aksaklıkları gidermenin yollarını araştırmaktır. Bu araştırmanın yapılması ve uygulanması aşamasında ise program geliştirme sürecinin öğelerinden yararlanılmaktadır (Güven, 2004). Program geliştirme sürecinin öğeleri öğretim programı taslağını oluşturan hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri, değerlendirme ve programın tekrar gözden geçirilmesi amacıyla yapılan dönüt-düzeltilme aşamasıdır (Güven, 2004).

Daha önceki öğretim programları öğretmen merkezli bir anlayışın ürünüydüler. Bu öğretim programının yaklaşımına göre öğrenme, öğrencinin davranışlarında gözlenebilen kalıcı değişme olarak kabul edilmekte ve öğrenmenin karşılıklı bir tepkisyemeye dayalı bir davranış değişikliği süreci olduğu savunulmaktadır. Hızla gelişen çağın koşulları nedeniyle bugün öğrencilerin daha aktif olmaları gereken bir anlayış hâkim olmaya başlamıştır. Bu durum öğretim programlarında

referans alınan kaynak ve yaklaşımların değişmesini de beraberinde getirmekte ve artık öğrenciyi merkeze alan öğretim programları hazırlanmaya başlanmaktadır. Bu yaklaşımda öğrencilerin davranışlarının değiştirilmesinde zihnin geliştirilmesine önem verilmektedir (Güneş, 2007). Aynı zamanda öğretimde davranış ve becerilerden ziyade bilişsel, dini, sosyal ve duygusal gelişim konularında derin anlamaya odaklanmaktadır. Bu dönem, ruhsal bakımdan çalkantılı, duygusal iniş çıkışların ve davranışların çelişkili olduğu bir çağdır (Yörükoğlu, 19987). Bu çağın temel özellikleri, duygusal coşku ve taşkınlık, kolay etkilenme, kişiliğinin sınırlarını aşma, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası biçiminde kendisini göstermektedir (Yörükoğlu, 1996; Söylemez, 2005; Yavuzer, 1994; Yavuzer, 1993; Denli, 2005). Gerçekte toplumsal ilişkiler içinde davranışı yöneten ahlaki değerler anlamak ve buna göre bireysel davranışlarını yönetme bilinci kazanmak, bu dönemin önemli bir aşamasıdır (Aydın, 2001; Yavuz, 1993; Klavuz, 2002; Jersild, 1997; Ekşi, 1982). Bu dönemin önemli aşamalarından bir tanesi de ergendeki zihinsel gelişim, onun aynı zamanda doğaüstü nitelikteki dini ve metafizik konuların üzerinde düşünmesini sağlar. Böylece çocukluk döneminde, derinliğine inmeden, tam anlamıyla kavranılmadan oluşmuş olan dini inancın yerini ergenlikte, şuurlu bir dini inancın gelişimi almaya başlar (Hökelekli, 2001; Özbaydar, 1970; Armaner, 1980; Bahadır, 2002; Clark,ts).

Yeni öğretim programlarındaki bu yaklaşımların geleneksel yaklaşımlardan ayıran en belirgin özelliği öğrenmenin, bireyin kendi çabasıyla elde edilmiş olması ve zihninde yapılandırılmış olmasıdır (Fosnot, 1996). Yeni öğretim programında, öğrencilere hem bir takım temel bilgi ve beceri kazandırılması hedeflenmekte hem de onların daha çok düşünmeyi, anlamayı, kendi öğrenmelerinden sorumlu olmayı ve kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Saban, 2000). Öğrenci bilgi ile ne kadar meşgul olursa ve bilgide ne kadar derinleşirse, oluşturulan bilginin öğrencide o kadar kalıcı olacağı düşünülmektedir (Yurdakul, 2005).

Bu düşünceler doğrultusunda öğrenme-öğretme sürecinde birtakım değişiklikler meydana gelmesi ve bu değişikliklere paralel olarak, eğitim programlarının yeniden gözden geçirilmesi, düzenlenmesi ve programa temel teşkil eden unsurların yeni ihtiyaçlara göre yapılandırılması kaçınılmaz bir olgu olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda en son hazırlanan ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programına göre, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde eğitimdeki yeni gelişmelere paralel olarak öğrencilerin beceri edinmesi beklenmektedir. Çünkü 1982 yılında hazırlandığından beri, sınırlı bazı düzeltmelerin dışında Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında kayda değer bir değişiklik gözlenmemektedir. Programda dersin amaçları çok genel ifade edilmekte ve öğrencide davranış değişikliği meydana getirmeye yönelik olmadığı gözlenmektedir. Ders konuları sadece başlıklar halinde verilmekte, öğrenme alanları sistematik olarak belirlenmediği görülmektedir. Öğrencide nasıl bir davranış değişikliği meydana getirileceği öğretmenin yorumuna bırakılmaktadır. Ayrıca programda öğretim yöntemlerinden, kullanılacak araç gereçlerden, kaynaklardan, değerlendirme raporlarından bahsedilmemektedir. İfadeler daha çok 'mek-mak' master ekiyle kurulmaktadır. Ayrıca program, dersin hedef ve kazanım etkinlikleri ile örnek ve açıklamalarına da yer vermemektedir (Aydın, 1998). Bu açıdan yeni hazırlanan programın yeni pedagojik anlayış ve değişen ihtiyaçlar çerçevesinde yeniden geliştirilmesinin önemli bir kazanım olduğu belirtmek gerekir. Programda, dersin hedef ve kazanım

etkinlikleri ile örnek ve açıklamalar bölümüne yer verilmektedir. Milli Eğitim sisteminde bu beklentilere cevap verebilecek öğretim programlarının hazırlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Öğretimdeki bu beklentilere cevap verebileceği ve eğitimde geleneksel yaklaşımların çok ötesinde bir eğitim anlayışı öğrenme-öğretme sürecini yeniden düzenlendiği kabul edilmektedir(Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 2005).

Bu bağlamda araştırmanın problemi: **"Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarındaki Öğrenci Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyleri nedir ve bu düzeyi etkileyen faktörler nelerdir?"** sorusu üzerine kurgulanmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Talim Kerbiye Kurulunun 8.12.1981 gün ve 213 sayılı kararıyla temel eğitim ve orta öğretimde o güne kadar sürdürülen "Din Dersi" ders programları yürürlükten kaldırılmış ve mevcut Din Bilgisi ve Ahlak Bilgisi derslerinin "Din ve Ahlak Bilgisi" dersi adı altında program bütünlüğü içinde birleştirilmesi şeklinde bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre hazırlanan programlar da 28 Mart 1982 tarihli Tebliğler Dergisinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Aynı programda tekrar mahiyetinde olan bazı üniteler çıkarılarak yapılan değişiklikle son program Tebliğler Dergisinde yayınlanmış ve tüm resmi ve özel okullarda uygulanmıştır(Altaş, 2004).Ortaöğretim aşamasındaki Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi öğretim programları 2005 yılında yapılandırmacı öğretim anlayışına dayalı olarak yeniden geliştirilmiştir.

Din eğitimi alanında öğrenci kazanımlarının hayata aktarılmasını izleyen uygulamaya dönük çalışmaların yok denecek kadar az olması çalışmayı önemli kılmaktadır. Çünkü ortaöğretim ders programındaki üniteler, davranış değişikliğini sağlama açısından bir takım kazanımların elde edilmesi açısından önemlidir. Çünkü programda esas alınan yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zeka, öğrenci merkezli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınmıştır. Bu yaklaşıma göre, öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlam kurma, uygulama ve değerlendirme önem arz etmektedir. Kazanımların gerçekleşme düzeyini araştıran çalışmaların azlığı dikkate alındığında; bu araştırmanın, ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin derslerdeki veriminin ve başarısının artmasına katkı sağlayacağı, Milli Eğitim Bakanlığına ve buna bağlı olarak Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne alanla ilgili program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı, okul ve çevresinde etkili olan faktörleri belirleyecek öğrenme çevresinin etkili düzenlemesine yönelik öneriler ortaya koyacağı ve bu doğrultuda daha sağlıklı adımlar atılacağı umulmaktadır.

Bu çerçevede araştırma, insanlık tarihi boyunca birey ve toplum üzerinde etkili olan dinin, doğru anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkıda bulunur. Ayrıca, evrensel boyutta insanlar, toplumlar ve milletlerarası ilişkilerde, dinin önemli bir etken olduğu, bu ilişkilerin olumlu yönde gelişebilmesi için bireylerin bilimsel yöntemle din öğretimini almaları açısından önemli katkı sağlamaktadır.

3. YÖNTEM (METHOD)

3.1. Araştırmanın Modeli (Research Model)

Araştırmada Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini alan öğrencilerin Öğretim Programlarındaki Öğrenci Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeylerine ne derece sahip oldukları ve bu yeterlik düzeylerinin bazı faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı

araştırılmıştır. Bu nedenle tezde, ilişkisel tarama modeli (Karasar;1998) kullanılmıştır. İlişkisiz tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. (Karasar;1998). Bu tür modellerde ihtiyaç duyulan veriler, hedef kitle olarak tanımlanan çalışma evrenindeki birey ya da objelerden çeşitli araçlar kullanılarak toplanır. Soruna ilişkin mevcut durum herhangi bir müdahale olmaksızın betimlenmeye çalışılır (Balcı,2001; (Karasar;1998).

Teze konu edilen araştırma tek faktörlü bir desen (Balcı,2001) olarak planlanmıştır. Tek faktörlü desenler, bağımlı değişken üzerinde tek bir bağımsız değişkenin etkisini araştırır. Bu çalışmada araştırmanın problemini gösteren bağımlı değişken, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini alan öğrencilerin Öğretim Programlarındaki Öğrenci Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyleri ve bu kazanımlara sahip olma düzeylerinde etkisi olup olmadığı incelenen bağımsız değişkenler ise öğrencilerin cinsiyeti, doğum yeri, okul dışında din eğitimi alma durumları ve aldıkları din eğitiminin kaynağı, okul türleri, yaşadıkları sosyal çevre ve yerleşim birimleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretmeninin yeterliliği ve yeterliliğini yansıtması, anne ve babalarının eğitim durumları, sosyo-ekonomik düzeyleri ve dindarlık düzeylerine ilişkin durumlardır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem (The Universe and Sample Survey)

Bu araştırma Türkiye genelinde Ortaöğretimlerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrencilerin ders ünitelerinin kazanımlarının gerçekleşme düzeyini konu almaktadır. Araştırmanın evrenini Van ilindeki Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan ortaöğretim kademesindeki okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem kapsamındaki okullar olan Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi'nin her bir türünden birer okul türü, düz liselerden de araştırmacı tarafından yapılan gözlemler ve okul idarecileriyle yapılan görüşmeler sonucunda kentin muhtelif semtlerinde yer alan üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeylerden ailelerin çocuklarının devam ettiği varsayılan beş ayrı okul seçilmiştir. Ölçme aracı sadece lise son sınıflara uygulanmıştır. Son sınıfı üç-dörtten daha fazla şubeden oluşan kalabalık okullarda okul müdürleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ile görüşülerek akademik başarıları bakımından düşük, orta ve yüksek düzeydeki şubelerden birer şube seçilmiş ve bu şubelerden de kız-erkek öğrenci oranlarının birbirine yakın olduğu üç şube tercih edilmiştir. Ölçme aracı ile elde edilecek bulgular belirlenen örneklem grubu üzerinde uygulanarak çözümlenmeler yapılmıştır. Ölçme aracı 900 öğrenci üzerinde uygulanması için dağıtıldı ancak 741 öğrenci ölçme aracına olumlu tepki vermiştir.

3.3. Veri Toplama Teknikleri (Data Collection Techniques)

Araştırmada başarı testi ve tutum ölçeği yapılmamış olup, veri toplama aracı olarak, örneklem grubunda bulunan öğrencilere tarafımızdan belgesel kaynak derlemesi ve ortaöğretim programının tüm kazanımlarını kapsayan anket yöntemi ile uygulanmıştır. Elde edilen verilen SPSS Programına girilerek ilişki ve fark testlerine tabi tutulmuştur. Elde edilen nicel verilerin açıklayıcı bir şekilde yorumlanabilmesi için ölçme aracının uygulandığı okullarda bu dersleri

veren öğretmenlerle yapılan derinliğine görüşmelerden elde edilen bulgular da kullanılmıştır.

Ortaöğretimlerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrencilerin kazanımlarının gerçekleşme düzeylerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde şu aşamalar izlenmiştir:

Veri toplama aracımız olan anket formunda, kişisel özellikleri belirlemeye yönelik 12 adet soru ile Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrencilerin kazanımlarının gerçekleşme düzeylerini belirlemeye yönelik 84 sorudan oluşan Ortaöğretimlerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrencilerin kazanımlarının gerçekleşme düzeyleri ölçeğinden oluşmaktadır. Ölçme aracı bizzat tarafımızdan ilgili örnekleme dâhil edilen örneklem grubuna uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi (Data Analysis and Evaluation)

Öğrencilerin söz konusu kazanımlara sahip olma düzeyleri, kendi görüşlerine dayalı olarak Likert tipi beşli derecelendirme ölçeğiyle toplanmıştır. Günümüzde en fazla kullanılan çok maddeli ölçeklerden birisi de Likert tipi ölçeklerdir (Tezbaşaran, 1997).

Öğrencilerin belirtilen kazanımlara sahip olma düzeyleri toplam puanlar kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle tüm boyutlardaki kazanımları elde etme düzeylerine ilişkin toplam puanlar hesaplanarak, bu değerler büyükten küçüğe 1'den başlanarak sıraya dizilmiştir. Her bir kazanımın elde etme düzeyine ait ortalama puanlar kullanılarak, öğrencilerin o kazanımlara hangi düzeyde sahip olduğu ölçeklendirilmiştir. Verilerinin çözümlenmesinde uygulanan anketlerde toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak düzenlenmiş ve Sosyal Bilimler İstatistiksel Paket Programı (SPSS)'nda analiz edilmiştir.

Elde edilen Cronbach Alpha sonucuna göre, değişkenleri daha sağlıklı bir biçimde belirlemek ve ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak amacıyla da verilere faktör analizi uygulanmıştır. İkili karşılaştırmalarda *bağımsız ikili örneklem t testi*, gruplar arasındaki farklılıkların varlığının tespiti için *tek yönlü varyans analizi* uygulanmıştır. *Varyans analizi* sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmışsa bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla *çoklu karşılaştırma testleri (post hoc multiple comparisons)* yapılmıştır. Her bir *bağımlı* değişkenin *bağımsız* değişkenlerle ilişkileri uygun analiz teknikleriyle ayrı ayrı ortaya konulduktan sonra bir sonuç tablosu üzerinde açıklama ve yorumlama yapılmıştır.

3.5. Veri Toplama Aracının Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları (Validity and Reliability of Data Collection Tool)

Araştırmanın güvenirlilik katsayılarının belirlenmesinde Cronbach Alfa katsayısı kullanılmıştır. Ölçekte 7 temel kazanım boyutu ele alınmış ve bu boyutların altında yer alan ölçeklerin tek bir yapıyı ölçüp ölçmediğini test etmek için faktör analizi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2002). Ayrıca öğrencilerin kazanımlarının gerçekleşme düzeylerini belirlemek için kullanılan ölçeğin her bir boyutunun geçerlik güvenirlilik çalışması ve elde edilen verilerdeki yeterliğinin saptanması için *Kaiser-Mayer-Olkin (KMO)* ve verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini belirtmek için *Barlett Testi* uygulanmıştır (Tavşancıl, 2002). Elde edilen verilere faktör analizi yapılmış madde test korelasyonları incelenmiştir. İnceleme sonucunda, toplam korelasyonu 0,30'un altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR (FINDINGS AND COMMENTS)

4.1. Öğrenme Alanlarındaki Kazanımların Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Bulgular (The Results About the Level of the Practical Use of Theoretical Knowledge in the Areas of Learning)

4.1.1. Öğrenme Alanlarındaki Kazanımların Gerçekleşme Düzeyleri (The Level of the Practical use of Theoretical Knowledge in the Areas of Learning)

Öğrencilerin inanç öğrenme alanında yer alan kazanımlara sahip olma düzeyleri Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. İnanç öğrenme alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyleri
(Table 1. The level of the practical use of knowledge in the areas of religious learning)

NO	KAZANIM	\bar{X}	ss
1	Kazanım1. Din, insanı akıl sahibi ve inanan bir varlık olma özelliğiyle diğer varlıklardan ayırmada ve evrendeki konumunu fark etmede önemli bir kurumdur.	4,71	0,62
2	Kazanım21. İnsanları koruyup gözetken, her şeyin Yaratıcısı Allah'ın varlığını ve birliğini evrenden örneklerle delillendirebilirim.	4,66	0,78
3	Kazanım66. Ölen bir insanın cenaze namazına katılmak, ona dua etmek, yakınlarına baş sağlığı dileyerek üzüntüsünü paylaşmak gibi uygulamaların dini-insani bir görev olduğunun bilincindeyim ve gerektiğinde de uyguluyorum.	4,65	0,73
4	Kazanım64. Yaptığım tüm iyilik ve kötülüklerin karşılığı olduğunun ve yaşamın bir hak, yaşatmanın da bir sorumluluk olduğunun bilincindeyim.	4,60	0,78
5	Kazanım65. Ölümün kaçınılmaz olduğunu, kıyametin bir gün kopacağı ve ahiretin varlığını idrak ettim, Kur'an'dan ve evrenden örneklerle delillendirebilirim.	4,57	0,83
6	Kazanım24. İslam'ın temel inanç esaslarını bilirim ve hayatımdaki yerini ve önemini fark ederim.	4,55	0,75
7	Kazanım22. Dua ve ibadet yoluyla Allah'la iletişimi kurarım ve Kur'an okuma ve tövbe yoluyla iç dünyamı Allah'a açarım.	4,54	0,78
8	Kazanım2. Din, insan doğasının maddi ve ruhsal yönünü tanıttırır ve bunlardaki gerekliliği fark ettirir.	4,53	0,81
9	Kazanım43. Ecel, rızık, tevekkül, başarı(sızlık), afet, hayır ve şer kavramlarında Allah ile kul iradesi arasındaki ilişkiyi kavrar, bu kavramların tercihinde bana ait iradi sorumluluğumu bilirim.	4,53	0,77
10	Kazanım42. Kader ve kaza kavramlarını açıklayabilir, bunlarla beraber aklın rolünün ve sorumluluğunun farkındayım.	4,51	0,83
11	Kazanım3. Dinin, insanlık için ve birey olarak kendisi için önemini kavradım ve hayattan örnekler verebilirim.	4,43	0,81
12	Kazanım23. Allah'la iletişim vasıtalarını açıklayabilirim ve çevremde Allah'la iletişim kurduklarını gözlemliyorum.	4,36	0,93
13	Kazanım44. Kader ve tevekkül ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlamaların neler olduğunu ve nedenlerinin farkındayım.	4,36	0,86
14	Kazanım63. Dünya hayatının ve içinde kendi hayatımın bir amacı, bir gayesi olduğunun bilincindeyim ve hayattaki kendi amaçlarımı belirledim.	4,36	0,91

Tablo 1'de verilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin İnanç Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en yüksek düzeydeki üç kazanımdan birincisi, "Din, insanı akıl sahibi ve inanan bir varlık olma özelliğiyle diğer varlıklardan ayırmada ve evrendeki konumunu fark etmede önemli bir kurumdur" kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu

sırasıyla "İnsanları koruyup gözeten, her şeyin Yarattıcısı Allah'ın varlığını ve birliğini evrenden örneklerle delillendirebilirim" ve "Ölen bir insanın cenaze namazına katılmak, ona dua etmek, yakınlarına baş sağlığı dileyerek üzüntüsünü paylaşmak gibi uygulamaların dini-insani bir görev olduğunun bilincindeyim ve gerektiğinde de uyguluyorum" kazanımları izlemektedir. Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en düşük düzeydeki üç kazanımdan birinci ise, "Dünya hayatının ve içinde kendi hayatımın bir amacı, bir gayesi olduğunun bilincindeyim ve hayattaki kendi amaçlarımı belirledim" kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Kader ve tevekkül ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlamaların neler olduğunu ve nedenlerinin farkındayım" ve "Allah'la iletişim vasıtalarını açıklayabilirim ve çevremde Allah'la iletişim kurduklarını gözlemliyorum" kazanımları izlemektedir.

Öğrencilerin inanç alanındaki soyut konularının bazı kazanımlarına daha fazla sahip olduklarını değerlendirdikleri görülmektedir. Ancak bazı kazanımların da gerçekleşme düzeylerinde düşme görülmektedir. Bu durum Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki etkinlik örnekleri ve Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki etkinlik boyutunun uygulandığı varsayımı üzerinden izah edilebilir. Kazanımların gerçekleşmesi en yüksek düzeyde çıkan kazanım etkinliklerinde konu, canlılar alemi ve insanı konu edinen CD'ler öğrencilere izletilerek insanın dinle ilişkisi konusunda ve insanın varlıklar arasındaki yeri beyin fırtınası öğretim tekniği ile işlenmiş ve sonuçlar listelenmiştir. Kazanımın en yüksek düzeyde gerçekleştiği diğer iki kazanımın etkinliklerinde ise konu, yaratılış ve âlemdeki düzenle ilgili belgeseller izletilmiş ve izlenen belgesellerden konu ile ilgili çıkarılan mesajlar belirlenmiş olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca öğrencilerden cenaze veya mevlit merasimlerine katılanların bu konu ile ilgili duygu, düşünce ve izlenimlerini sınıfta paylaşmaları istenmiştir. Bu üç kazanımın etkinliklerinde Gösterip Yaptırma Yöntemi, Beyin Fırtınası Tekniği ve Gözlem Gezisi Yöntemi kullanılarak öğrencilerin duygularını da harekete geçirip konular kavratılmaya çalışılmıştır. Gösterip Yaptırma Yöntemi, konuya ilişkin bilgilerin açıklanmasını ve soyut kavramların öğretimi daha kolay ve kalıcı olarak öğretilmesini sağlamaktadır. Gözlem Gezisi Yöntemi, öğrenilenlerin daha kolay ve kalıcı olması ve teori ile pratiğin birleştirilmesi açısından önemlidir. Beyin Fırtınası Tekniği ise, öğrencilerin aktif olarak öğretime katılmasını amaçlamaktadır. Bu teknikle Öğrencilerin düşünme gücü, duygusal zekâsı ve kendini ifade etmesi ile sorular karşısında çözüm getirebilmesi sağlanmaktadır (Doğan-Tosun, 2002). Bu üç yöntem de öğrencilerin daha kalıcı öğrenmelerini gerçekleştirmektedir. Ayrıca en yüksek düzeyde gerçekleşen üç kazanımda okul dışı din eğitiminin de etkisinin olduğu söylenebilir.

En düşük düzeyde gerçekleşen kazanımlarda ise öğretim programındaki etkinlik örnekleri incelendiğinde daha çok sunuş yoluyla öğretim stratejisiyle ders işlendiği görülmektedir. Bu öğretim stratejisiyle işlenen derste, bilgiyi sağlayıp düzenleyen, genellemeleri ve kavramları sunan, bunları açıklamaya yarayan örnekleri seçip öğrencinin hizmetine sunan öğretmen olduğu için, öğretmen ve konu merkezli bir stratejidir (Doğan-Tosun, 2002). Bu yöntem, öğrencilerin daha az kalıcı öğrenmelerine etki ettiği söylenebilir.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programının İnanç Öğrenme Alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyi 4,36-4,71 oranları arasında değişiklik göstermektedir. Öğrencilerin ibadet öğrenme alanında yer alan kazanımlara sahip olma düzeyleri Tablo 2’de verilmektedir

Tablo 2. İbadet öğrenme alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyleri
(Table 2. The level of the practical use of knowledge in the areas of learning through praying)

NO	KAZANIM	\bar{X}	ss
1	Kazanım6. İbadetlerin yapılmasında ön şart olan abdest, gusül ve teyemmümün nasıl alındığını bilirim.	4,73	0,66
2	Kazanım7. İyi işler yapma, güzel davranışlar geliştirme, başkalarının ibadet etme hakkına saygılı olma ve çalışmanın bir ibadet olduğunun bilincindeyim.	4,67	0,71
3	Kazanım46. İbadet örneklerinden olan namazı kılıp orucumu tuttuğumda içim huzurla dolmakta ve kendime güvenim artmaktadır.	4,63	0,77
4	Kazanım5. İslam dinin temizliğe verdiği önemi fark ederek beden ve çevre temizliğine özen gösteririm ve bu hassasiyetimi başkalarıyla paylaşıyorum.	4,61	0,73
5	Kazanım47. Toplumda görülen manevi boşluğu namaz ve oruç gibi ibadetlerle, maddi fakirliği de zekât ve infaklarla çözüm sağlanabileceğine inanırım.	4,58	0,80
6	Kazanım4. Niçin ibadet edildiğini anladım ve ibadetleri sınıflandırarak günlük hayattan örnekler verebilirim.	4,57	0,75
7	Kazanım68. Dinlerde önemli gün ve gecelerin, ibadetlerin yapıldığı farklı mekânların bulunduğunu fark ederek örnekler verebilirim ve farklı dinlerden olanların ibadet hakkına saygı duyarım.	4,55	0,79
8	Kazanım26. Namazın hayatımdaki önemini fark edip zekât ve kurbanın bireysel ve toplumsal işlevini gözlemleyebiliyorum.	4,53	0,81
9	Kazanım45. Yaptığım ibadetlerden, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını anlayıp hissediyorum.	4,51	0,79
10	Kazanım67. Dinlerde ibadetlerin var olduğunu, dua gibi ortak ibadetleri fark ederek benzerlikler ve farklılıkları karşılaştırabilirim.	4,45	0,78
11	Kazanım25. İnanç-ibadet arasındaki ilişkiyi bilirim ve İslam’daki ibadetleri sınıflandırır ve yapılışını açıklayabilirim.	4,32	0,86

Tablo 2’de verilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin İbadet Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en yüksek düzeydeki üç kazanımdan birincisi, “İbadetlerin yapılmasında ön şart olan abdest, gusül ve teyemmümün nasıl alındığını bilirim” kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla “İyi işler yapma, güzel davranışlar geliştirme, başkalarının ibadet etme hakkına saygılı olma ve çalışmanın bir ibadet olduğunun bilincindeyim” ve “İbadet örneklerinden olan namazı kılıp orucumu tuttuğumda içim huzurla dolmakta ve kendime güvenim artmaktadır” kazanımları izlemektedir. Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en düşük düzeydeki üç kazanımdan birinci ise, “İnanç-ibadet arasındaki ilişkiyi bilirim ve İslam’daki

ibadetleri sınıflandırır ve yapılışını açıklayabilirim” kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla “Dinlerde ibadetlerin var olduğunu, dua gibi ortak ibadetleri fark ederek benzerlikler ve farklılıkları karşılaştırabilirim” ve “Yaptığım ibadetlerden, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını anlayıp hissediyorum” kazanımları izlemektedir.

Öğrencilerin ibadet alanındaki konularının bazı kazanımlarına daha fazla sahip olduklarını değerlendirdikleri görülmektedir. Ancak bazı kazanımların da gerçekleşme düzeylerinde düşme görülmektedir. . Bu durum Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki etkinlik örnekleri ve Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki etkinlik boyutunun uygulandığı varsayımı üzerinden izah edilebilir. Kazanımların gerçekleşmesi en yüksek düzeyde çıkan birinci kazanım etkinliklerinde konu, öğrencilerden abdest, gusül ve teyemmümü karşılaştırmaları istenmiştir. Kazanımın en yüksek düzeyde gerçekleştiği ikinci kazanım etkinliklerinde konu, Allah ile insan arasındaki iletişimi gösteren bir şema oluşturularak, işlenmiştir. Kazanımın en yüksek düzeyde gerçekleştiği üçüncü kazanım etkinliklerinde ise konu ile ilgili herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir. En yüksek düzeyde yer alan birinci kazanımda konu teorik bir çerçevede ele alınmasına rağmen kazanımın uygulama gerektiren ibadet türlerinden olması ve bu konuda okul dışı din eğitiminde de daha kolay destek bulabilmesi ile açıklanabilir. En yüksek düzeyde yer alan ikinci kazanımda konu etkinliği tek başına yeterli görünmemektedir. Bu durum, okul dışı din eğitiminin etkisi, öğrencinin kendisine model oluşturduğu aile veya başka bir sosyal çevrenin etkisiyle gerçekleştiği söylenebilir. En yüksek düzeyde yer alan üçüncü kazanımda konu ile ilgili herhangi bir etkinlik yapılmamasına rağmen kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmesi öğrencilerin bu kazanımı okul, aile, sosyal çevre veya okul dışı herhangi bir kaynaktan aldığı din eğitimiyle gerçekleştirdiği söylenebilir.

Öğretim programındaki etkinlik örnekleri incelendiğinde en düşük düzeyde gerçekleşen üç kazanımda, etkinlik olarak öğrencilere “niçin ibadet edilir sorusu” yöneltilmiş ve alınan cevaplar yazılmış, dinlerdeki ibadetlerin yapılış biçimlerini karşılaştırmaları istenmiş ve öğrencilerden ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydaları ile ilgili bir araştırma yapmaları istenerek elde edilen faydaları kategorize eden bir çalışma kağıdı oluşturulmuştur. Ancak bu durum, konuların teorik olduğu dikkate alınarak etkinliklerde kazanımların gerçekleştirmesini kolaylaştıracak görsel ve uygulamaya dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinden yeterli ölçüde yararlanılmaması ve bu konuda okul dışında çok fazla bir destek alınmamasıyla izah edilebilir.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programının İbadet Öğrenme Alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyi 4,32-4,73 oranları arasında değişiklik göstermektedir. Öğrencilerin Hz. Muhammed öğrenme alanında yer alan kazanımlara sahip olma düzeyleri Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 3. Hz. Muhammed öğrenme alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyleri

(Table 3. The level of the practical use of knowledge in the areas of learning about Hazreti Muhammad)

NO	KAZANIM	\bar{X}	ss
1	Kazanım29. Hz. Muhammed'i bizden ayıran en önemli özelliğinin Allah'tan vahiy alışı ve bu vahiy olan Kur'an'ı açıklamak onun en temel görevi olduğunu bilirim.	4,64	0,77
2	Kazanım30. Hz. Muhammed'in insanları baskı ve zor kullanmadan uyardığını bilirim ve Rahmet Peygamberi oluşunun nedenlerini açıklayabilirim.	4,59	0,81
3	Kazanım9. Hz. Muhammed'e gelen vahyin mahiyetini nasıl başladığını ve Kur'an-ı Kerim'in İslam dinindeki önemini açıklayabilirim.	4,52	0,77
4	Kazanım69. Hadis ve sünnet kavramlarını izah edebilir, peygamberin sünnetlerinden ve hadislerinden örnekler verebilirim.	4,49	0,82
5	Kazanım28. Hz. Muhammed'in bizler gibi bir insan olduğunu bilirim ve bunun için Kur'an'dan örnekler verebilirim.	4,47	0,85
6	Kazanım70. Sünnet ve hadislerin, Kur'an'ı ve İslam'ı anlamak açısından konumunu fark ederek Hz. Peygamberin sözlerinin ve davranışlarının inceliklerini kavradım.	4,44	0,82
7	Kazanım48. Hayatta karşılaştığım olaylara karşı tutumumda Hz. Muhammed'i örnek alarak davranırım.	4,33	0,88
8	Kazanım7. Hz. Muhammed'in doğduğu dönemin özelliklerini ve peygamberlik öncesi hayatını bilirim ve ailesini ana hatlarıyla tanırım.	4,31	0,82
9	Kazanım8. Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinin sebep ve sonuçlarını bilirim, Medine'de toplumsal barışa ve İslam'ı yaymaya yönelik çabalarını gerekçeleriyle açıklarım.	4,29	0,87
10	Kazanım10. Veda hutbesini insan hakları bakımından irdeleyebilir ve Hz. Muhammed'in vefatının Müslümanlar üzerindeki tesirini değerlendirebilirim.	4,29	0,89
11	Kazanım49. Hz. Peygamberin sorumluluğunu, misyonunu ve sevgisini, onu takip edip örnek edinen din büyüklerinden örnek vererek açıklayabilirim.	4,23	0,95
12	Kazanım50. Ehl-i Beytin kimler olduğunu bilirim ve Türk kültüründe ehl-i beyt sevgisinin tezahürlerini görebiliyorum.	3,87	1,17
13	Kazanım71. Literatürümüzde yer alan temel hadis kitaplarını tanırım.	3,65	1,23
NO	KAZANIM	\bar{X}	ss

Tablo 3'te verilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin Hz. Muhammed Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en yüksek düzeydeki üç kazanımdan birincisi, "Hz. Muhammed'i bizden ayıran en önemli özelliğinin Allah'tan vahiy alışı ve bu vahiy olan Kur'an'ı açıklamak onun en temel görevi olduğunu bilirim" kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Hz. Muhammed'in insanları baskı ve zor kullanmadan uyardığını bilirim ve Rahmet Peygamberi oluşunun nedenlerini açıklayabilirim" ve "Hz. Muhammed'e gelen vahyin mahiyetini nasıl başladığını ve Kur'an-ı Kerim'in İslam dinindeki

önemini açıklayabilirim" kazanımları izlemektedir. Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en düşük düzeydeki üç kazanımdan birinci ise, "Literatürümüzde yer alan temel hadis kitaplarını tanırım" kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Ehl-i Beytin kimler olduğunu bilirim ve Türk kültüründe ehl-i beyt sevgisinin tezahürlerini görebiliyorum" ve "Hz. Peygamberin sorumluluğunu, misyonunu ve sevgisini, onu takip edip örnek edinen din büyüklerinden örnek vererek açıklayabilirim" kazanımları izlemektedir.

Öğrencilerin Hz. Muhammed alanındaki konularının bazı kazanımlarına daha fazla sahip olduklarını değerlendirdikleri görülmektedir. Ancak aynı alanla ilgili bazı kazanımların da gerçekleşme düzeylerinde düşme görülmektedir. . Bu durum Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki etkinlik örnekleri ve Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki etkinlik boyutunun uygulandığı varsayımı üzerinden izah edilebilir. Kazanımların gerçekleşmesi en yüksek düzeyde çıkan birinci ve ikinci kazanım etkinliklerinde konu, Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayıran en önemli özelliği ayetler çerçevesinde ele alınarak onun elçilik ve beşeri yönü vurgulanmıştır. Kazanımın en yüksek düzeyde gerçekleştiği üçüncü kazanım etkinliklerinde ise konu, öğrencilere Hz. Muhammed'in misyonunu konu edinen bir kompozisyon yazmaları istenerek işlenmiş, onun misyonunu en iyi ortaya koyan vahye vurgu yapılmış ve Alak suresinin ilk beş ayetinin Türkçe meali sınıfta okunarak vahiyle ilişkilendirilmiştir. En yüksek düzeyde yer alan her üç kazanımda da konu teorik bir çerçevede ele alınmıştır. Ancak bu durum, konunun Kur'an ayetleriyle örnek verilerek desteklenmesi konuya bir kutsiyet verilmesiyle gerçekleştiği söylenebilir. Ayrıca Hz. Muhammed'in peygamberlik misyonu içindeki konumu ve okul, aile, sosyal çevre, cami, vakıf, dernek, cemaat, arkadaş grubu ve vb. paylaşım ortamların tümünde ona olan sevgi ve bağlılık konusunda ortak bir görüş olmasıyla açıklanabilir.

Öğretim programındaki etkinlik örnekleri incelendiğinde en düşük düzeyde gerçekleşen birinci kazanımda, konu ile ilgili herhangi bir etkinlik örneği yapılmamıştır. En düşük düzeyde gerçekleşen kazanım konusunun kavranması için belki bir-iki haftada işlenmesi gerekir. Ancak İmam Hatip Liseleri dışındaki diğer liselerde Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinin ders saati her sınıf için haftada sadece 40 dakika olması ve bir üniteden beklenen 8-10 kazanım maddesinin de olduğu dikkate alındığında sonucun istenilen düzeyde gerçekleşmemesi anlaşılır bir durum olarak görülebilir. En düşük düzeyde gerçekleşen ikinci kazanımda, konu ile ilgili herhangi bir etkinlik örneğine yer verilmemektedir. Bu durum, en düşük düzeyde gerçekleşen birinci kazanımın izah biçimiyle de açıklanabilir. Ayrıca, Türk kültüründe Ehli-Beyt kavramı farklı anlamlar çağrıştırmaktadır. Ehli-Beyt kavramının içeriği Sünniler, Aleviler, Şiiler ve diğer siyasi odaklar tarafından farklı doldurulmakta ve adeta siyasi ve mezhebi bir kavram olarak analize tabi tutulmaktadır. Bu farklılıklar tüm bu tartışmaların gerisinde duran halkın üzerinde etki etmektedir. Dolayısıyla hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin bu durumdan soyutlanarak düşünmeleri çok zor görünmektedir. Bu da beraberinde ikilem doğurduğundan sonuçların istenilen düzeyde gerçekleşmemesine sebep olduğu söylenebilir. En düşük düzeyde gerçekleşen üçüncü kazanımda konu, Arif Nihat Asya'nın naatı okunarak işlenmiş ve Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektaş Veli'nin ve Hatayi'nin rolleri öğrencilere verilerek, diğer öğrencilerden de bu roller içerisinde Hz. Muhammed'in hangi özelliklerine yer verildiğini bulmaları istenmiştir. Ancak gerçekleştirilen etkinlik örnekleri

muğlak ve lise düzeyi için anlaşılması zor bir etkinlik olması beklenen hedef kazanımın elde edilmesi için yeterli olmadığı söylenebilir.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programının İbadet Öğrenme Alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyi 3,65-4,64 oranları arasında değişiklik göstermektedir. Öğrencilerin Vahiy ve Akıl öğrenme alanında yer alan kazanımlara sahip olma düzeyleri Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Vahiy ve akıl öğrenme alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyleri
(Table 4. The level of the practical use of knowledge in the areas of learning through revelation and reason)

NO	KAZANIM	\bar{X}	ss
1	Kazanım74. Allah ile varlık ilişkisini, Yaradan-yaratılan ilişkisi çerçevesinde açıklayabilirim.	4,51	0,81
2	Kazanım12. Kur'an-i Kerim'in indiriliş süreci, kitap haline getirilmesi ve çoğaltılması ile ilgili bilgileri bilirim.	4,31	0,89
3	Kazanım31. Kur'an'ın temel amacının neler olduğunu kavradım ve bu konuda Kur'an'dan örnekler verebilirim.	4,21	0,93
4	Kazanım73. İslam düşüncesindeki farklı yorumların dinde zenginlik olduğunu ve bu yorumların İslam'ın özünü özdeşleştirilemeyeceğini idrak ettim.	4,14	1,00
5	Kazanım51. İslam'ın dinamik bir din olduğunu, farklı zaman ve mekânlarda usulüne göre yeniden yorumlanması gerektiğini bilirim.	4,06	1,17
6	Kazanım13. Kur'an-i Kerim'in temel kavramlarını ayırt ederek kültürümüzde Kur'an'a verilen değeri Mevlana ve Yunus Emre gibi İslam düşünürlerinden örnekler verebilirim.	4,00	1,02
7	Kazanım53. İnanç ve fıkıhla ilgili oluşumların dini düşüncede zenginlik olduğunun bilincindeyim ve bu tür yorumları İslam'ın kendisiymiş gibi görmem.	4,00	1,07
8	Kazanım33. Kur'an'ı anlamak için meal-tefsir gibi kaynaklara başvurum ve Kur'an'dan bir ayetin meal ve tefsirini inceleyebilirim.	3,98	1,13
9	Kazanım32. Kur'an'ı Kerim'in okuma, anlama, yorumlama ile ilgili bilgi sahibiyim ve Müslümanların buna verdiği önemin bilincindeyim.	3,95	1,07
10	Kazanım72. İslam düşüncesindeki tasavvufi yorumların çıkışını nedenleriyle bilirim ve Yesevilik, Mevlevilik, Alevilik ve Bektaşiliğin tasavvufi bir oluşum olduğunun farkındayım.	3,93	1,14
11	Kazanım11. Kur'an-i Kerim ile ilgili ayet, süre, cüz, tecvit, meal ve tefsir gibi kavramların anlamlarını açıklayabilirim.	3,86	1,12
12	Kazanım52. Haricilik, Şiilik gibi itikadi ve Hanefilik, Şafiilik gibi ameli-fıkhi mezheplerin yorum farklılıklarının sebep ve sonuçlarını temellendirebilirim.	3,83	1,12

Tablo 4'te verilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin Vahiy ve Akıl Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en yüksek düzeydeki üç kazanımdan birincisi, "Allah ile varlık ilişkisini, Yaradan-yaratılan

ilişkisi çerçevesinde açıklayabilirim" kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Kur'an-i Kerim'in indiriliş süreci, kitap haline getirilmesi ve çoğaltılması ile ilgili bilgileri bilirim" ve "Kur'an'ın temel amacının neler olduğunu kavradım ve bu konuda Kur'an'dan örnekler verebilirim" kazanımları izlemektedir. Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en düşük düzeydeki üç kazanımdan birinci ise, "Haricilik, Şiilik gibi itikadi ve Hanefilik, Şafiilik gibi amelî-fıkhi mezheplerin yorum farklılıklarının sebep ve sonuçlarını temellendirebilirim" kazanımında ortaya çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Kur'an-i Kerim ile ilgili ayet, süre, cüz, tecvit, meal ve tefsir gibi kavramların anlamlarını açıklayabilirim" ve "İslam düşüncesindeki tasavvufi yorumların çıkışını nedenleriyle bilirim ve Yesevilik, Mevlevilik, Alevilik ve Bektaşiliğin tasavvufi bir oluşum olduğunun farkındayım" kazanımları izlemektedir.

Öğrencilerin akıl ve vahiy alanındaki konularının bazı kazanımlarına daha fazla sahip olduklarını değerlendirdikleri görülmektedir. Ancak aynı alanla ilgili bazı kazanımların da gerçekleşme düzeylerinde düşme gözlenmektedir. Bu durum Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki etkinlik örnekleri ve Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki etkinlik boyutunun uygulandığı varsayımı üzerinden izah edilebilir. Kazanımların gerçekleşmesi en yüksek düzeyde çıkan birinci ve ikinci kazanımda herhangi bir etkinlik örneği yapılmamıştır. Birinci kazanımda soyut ve teorik bir çerçevenin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak en yüksek düzeyde gerçekleşmiş olması öğretmenin özel çabasıyla derste yaptığı etkinlik örnekleriyle ilişkilendirilebilir ve konu ile ilgili okul dışında alınan din eğitiminin etkisinin de olduğu söylenebilir. İkinci kazanımda da teorik bir çerçevenin olduğu gözlenmektedir. Ancak bu kazanımın içeriği dikkate alındığında hem ders öğretmenin hem de okul dışında öğrencinin ilişkili olduğu bir çok çevrenin kazanımı hikaye ederek anlatmış olduğu ihtimali varsayıldığında kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmesine etki edecek bir unsur olduğu söylenebilir. Kazanımın en yüksek düzeyde gerçekleştiği üçüncü kazanım etkinliklerinde ise konu, öğrencilerle birlikte Kur'an-ı Kerim'in temel amaçlarına yönelik bir bilgi ağacı oluşturulmuş, M. Akif Ersoy'un "İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkıyla bilin. Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için" beyti okunarak bu beyitteki mesaj sınıfça belirlenmiştir. İlk, etkinlikte zihin haritaları yöntemi kullanılarak konu, sembolize edilmiştir. Bu da konunun daha kalıcı olmasını sağlamaktadır. Daha sonraki etkinlikte verilen mesaj veciz bir söz ve üslup ile aktarıldığından öğrenciyi düşünmeye sevk etmekte, bundan ötürü de kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmesine etki etme ihtimalinin yükseldiği söylenebilir.

Öğretim programındaki etkinlik örnekleri incelendiğinde en düşük düzeyde gerçekleşen birinci kazanımda konu, itikadî ve amelî mezheplerin ortaya çıkış sebepleriyle ilgili araştırmalar yaptırılmış ve yapılan araştırmalar sınıfta paylaşılarak işlenmiştir. En düşük düzeyde gerçekleşen ikinci kazanım için her hangi bir etkinlik örneği yapılmamıştır. Bu iki kazanımda da konu ile ilgili gerekli araştırmaların yapılıp farklı yorumların çıkış nedenlerini, yorum farklılıklarının sebep ve sonuçlarını temellendirerek ortaya koymak için haftada 40 dakikalık ders saatinin yeterli olmadığı söylenebilir. En düşük düzeyde gerçekleşen ikinci kazanımda konu, öğretmen tarafından sınıfa Kur'an, Kur'an meali ve Kur'an tefsiri getirilerek, Kur'an'dan ayet, süre ve cüz örnekleri gösterilmekte ve meal ve tefsirin farklılıkları belirlenerek işlenmektedir. Aslında kazanım

etkinliğinde sınıfa getirilen görsel materyal konunun istenilen düzeyde kavranması için yeterli görünmektedir. Aynı görsel materyal gösterilerek tekrar kazanım düzeyi test edilse beklenen oranda bir puan alınacağı umulmaktadır. Ancak anketin 12. sınıf (lise 4.sınıf)'ın ikinci yarısında uygulandığı dikkate alındığında, kazanımın 9. sınıf (lise 1. sınıf)'ın hedef kazanımından olması, zaman aralığının fazla olması ve teorik-soyut bir biçimde ele alınıp test edilmesi bu kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmemesine etki ettiği söylenebilir.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programının İbadet Öğrenme Alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyi 3,83-4,51 oranları arasında değişiklik göstermektedir. Öğrencilerin Ahlak ve Değerler öğrenme alanında yer alan kazanımlara sahip olma düzeyleri Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5. Ahlak ve değerler öğrenme alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyleri

(Table 5. The level of the practical use of knowledge in the areas of learning through values and moral teachings)

NO	KAZANIM	\bar{X}	ss
1	Kazanım35. Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymakla beraber kendi hak ve özgürlüklerimin farkında olarak gerekli durumlarda hakkımı ararım.	4,61	0,75
2	Kazanım54. Barışın insanlık için önemini, İslam'ın bir barış dini olduğunu ve yaşama hakkına verdiği değeri yorumlayabilirim.	4,53	0,84
3	Kazanım17. Aile içi sorunlara çözüm önerileri getirebilirim, aile, akrabalar ve toplum içindeki sorumluluklarımı bilirim.	4,47	0,83
4	Kazanım56. Zorunlu olmadıkça savaşın bir insanlık suçu olduğunu kavradım ve buna büyüklerimizin mesajlarından ve yaşantılarından örnekler verebilirim.	4,39	0,92
5	Kazanım34. Temel hak ve özgürlükleri sıralayarak bunların birey ve toplum için önemini açıklayabilirim ve İslam dinin, bu hakları ve düşünce-inanç özgürlüklerini desteklediğini örneklendirebilirim.	4,24	0,98
6	Kazanım55. Arkadaşlarım kavga ederken herhangi birine taraf olmadan, Hz. Muhammed'in barışçı kişiliğini örnek alarak onları barıştırmaya gayret ederim.	4,19	1,03
7	Kazanım16. Toplum için ailenin önemini, Kur'an ve Hadis'ten örnekler ile açıklayabilirim.	4,15	0,99
8	Kazanım36. Dinen haram olan zararlı alışkanlıkların, hak ve özgürlükleri engellediğinin farkındayım.	4,14	1,31
9	Kazanım73. İslam düşüncesindeki farklı yorumların dinde zenginlik olduğunu ve bu yorumların İslam'ın özünü özdeşleştirilemeyeceğini idrak ettim.	4,14	1,00
10	Kazanım15. Toplumu birleştiren vatan, ülkü birliği, bayrak, istiklal marşı, hürriyet, bağımsızlık ve insan hakları gibi temel değerleri fark eder ve korumaya özen gösteririm.	4,09	1,22
11	Kazanım37. Devlete karşı vatandaşlık görevlerimin neler olduğunu biliyorum ve bunları yerine getirmeye istekliyim.	4,04	1,25
12	Kazanım14. Değerler hiyerarşisinde dini ve ahlaki değerlerin örneğini fark ederek kendim ve toplum açısından etkilerini açıklayabilirim.	3,97	1,02

Tablo 5'te verilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin Ahlak ve Değerler Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en yüksek düzeydeki üç kazanımdan birincisi, "Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymakla beraber kendi hak ve özgürlüklerimin farkında olarak gerekli durumlarda hakkımı ararım" kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Barışın insanlık için önemini, İslam'ın bir barış dini olduğunu ve yaşama hakkına verdiği değeri yorumlayabilirim" ve "Aile içi sorunlara çözüm önerileri getirebilirim, aile, akrabalar ve toplum içindeki sorumluluklarımı bilirim" kazanımları izlemektedir. Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en düşük düzeydeki üç kazanımdan birinci ise, "Değerler hiyerarşisinde dini ve ahlaki değerlerin örneğini fark ederek kendim ve toplum açısından etkilerini açıklayabilirim" kazanımında ortaya çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Devlete karşı vatandaşlık görevlerimin neler olduğunu biliyorum ve bunları yerine getirmeye istekliyim" ve "Toplumunu birleştiren vatan, ülke birliği, bayrak, istiklal marşı, hürriyet, bağımsızlık ve insan hakları gibi temel değerleri fark eder ve korumaya özen gösteririm" kazanımları izlemektedir.

Öğrencilerin ahlak ve değerler alanındaki konularının bazı kazanımlarına daha fazla sahip olduklarını değerlendirdikleri görülmektedir. Ancak aynı alanla ilgili bazı kazanımların da gerçekleşme düzeylerinde düşme gözlenmektedir. Bu durum Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki etkinlik örnekleri ve Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki etkinlik boyutunun uygulandığı varsayımı üzerinden izah edilebilir. Kazanımların gerçekleşmesi en yüksek düzeyde çıkan birinci kazanımda konu etkinliği ile ilgili doyurucu örnekler verildiği ve etkileyici etkinlikler yapıldığı söylenemez. Sadece bir etkinlik örneğinde konu, temel hak ve özgürlüklere uyulmadığında ortaya çıkabilecek sorunlar ve bunların çözümleri üzerinde konuşularak işlenmiştir. Yani birinci kazanımda konunun çok soyut ve teorik bir çerçevede işlenmiş olduğunu söylemek abartılı olmaz. Ancak en yüksek düzeyde gerçekleşmiş olması öğretmenin özel çabasıyla derste yaptığı etkinlik örnekleriyle ilişkilendirilebilir ve konu ile ilgili okul dışında alınan din eğitiminin etkisinin de olduğu söylenebilir. İkinci kazanımda tamamen teorik çerçevenin dışına çıkılarak kazanım etkinliğinde konu, İslam'ın barış anlayışını içeren afişler ve barış mesajını içeren görsel materyal derlenerek bir pano hazırlanarak işlenmiştir. Kazanımın en yüksek düzeylerde gerçekleşmesinde kazanım etkinliğinde kullanılan görsel materyalin çok büyük bir etkisinin olduğunu gözlemlemekle beraber, kazanımın güncel ve arzu edilen bir içeriğe sahip olması, İslam'ın ve diğer inanç ve anlayışların temel referansları teorik düzeyde de olsa böyle bir kazanımın gerçekleşmesini hedef edinmesi belirleyici bir oranda etki ettiği söylenebilir. Kazanımın en yüksek düzeyde gerçekleştiği üçüncü kazanım etkinliklerinde ise konu, mutlu bir aile yapısı ile ilgili düşüncelerini öğrencilerin çoklu zeka alanlarına uygun olarak ifade etmeleri sağlanmış ve öğrencilerle birlikte yakın çevrede bulunan hayır kuruluşu, yaşlı merkezi ve kimsesiz çocukların barındığı mekânlar ziyaret edilerek orada bulunanlarla konuşmalar yapılmış ve bu konuşmalar ve gözlem sonuçları sınıf ortamında değerlendirilerek işlenmiştir. Ayrıca sınıfa bir anne-baba davet edilerek, anne-babaların çocuklarından, çocukların da anne-babalarından beklentilerine yönelik sohbet edilerek öğrencilerden gelecekte nasıl bir aile kurmak ve devam ettirmek istedikleri ile ilgili bir kompozisyon çalışması istenmiştir. Son olarak da İslam'ın aile kurumuna verdiği önemi dile getiren ayet ve hadislerden sunu

hazırlanmıştır. Bu kazanım etkinliğinde kullanılan birden fazla öğretim yöntem ve tekniği, kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmesinde yeterli olduğu söylenebilir.

Öğretim programındaki etkinlik örnekleri incelendiğinde en düşük düzeyde gerçekleşen birinci kazanımda konu, öğrencilerden yakın çevresindeki değerleri gözlemlemeleri istenmekte, değerler ve din ilişkisi çerçevesinde bir kompozisyon yazdırılmakta ve yazdırılan kompozisyonlar sınıfta okunarak işlenmektedir. Konu kısmen gözlem yöntemiyle ele alınmakla beraber teorik bir çerçevede de hapsedilip gerektiği gibi açıklanamamıştır. Konunun içeriği dikkate alındığında konu, teorik bir çerçevede ele alınması bundan dolayı da konunun anlaşılması için satır aralarının daha ayrıntılı işlenmesi gerektiği söylenebilir. Konunun bu boyutta olması ders öğretmenin dışındaki okul dışı din eğitimi kaynaklarının da olumlu etkilerinin olmadığı gözlemlenebilir. En düşük düzeyde gerçekleşen ikinci kazanımda konu, öğrenciler gruplara ayrılarak ve her bir grup devlete karşı görevlerden birini açıklayarak işlenmiştir. Üçüncü kazanımda ise konu etkinliğine yer verilmemiştir. Birinci kazanım etkinliğinde de belirtildiği gibi devlete karşı vatandaşlık görevleri çok yüzeysel işlenmiş ve teorik bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca araştırma evreninin Van ili olması da her iki kazanımın en düşük düzeyde gerçekleşmesine etki etmektedir. Çünkü Van, özellikle 1980'lerden sonra köyden kente geçiş sürecinin hızlanmasına bağlı olarak şehir civar ilçe ve köylerden göç almış ve şehrin nüfus özelliklerinde değişimler olmuş, şehirdeki insan dokusu farklılaşmıştır. Terör olaylarına bağlı olarak gerçekleşen göçler sonucunda da çok hızlı değişen sosyal ve kültürel değişimlerle şehir, toplumsal kaoslarla yüze gelmiştir. Şehirdeki bu tür sosyal ve kültürel değişikliklerin eğitim dokusunu da derinden etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak da halk ile devlet arasında belli bir düzeyde güvensizlik problemi ortaya çıktığı söylenebilir. Lise düzeyindeki öğrencilerin tutumlarının bütün bu olumsuz etkenlerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği düşünülürse bu durum kazanımın düşük düzeyde gerçekleşmesine zemin hazırlamasıyla ilişkilendirilebilir.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programının İbadet Öğrenme Alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyi 3,97-4,61 oranları arasında değişiklik göstermektedir. Öğrencilerin Din, Kültür ve Medeniyet öğrenme alanında yer alan kazanımlara sahip olma düzeyleri Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6. Din, kültür ve medeniyet öğrenme alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyleri
(Table 6. The level of the practical use of knowledge in the areas of learning about religion, culture and civilization)

NO	KAZANIM	\bar{X}	ss
1	Kazanım60. Kâinata ve kendime baktığımda mükemmel bir estetikle yaratıldığını fark ederim de Kur'an'dan örnekler vererek açıklayabilirim.	4,40	0,88
2	Kazanım40. İslam'ın doğru bilgiye vahiy ve akıl yoluyla ulaşabileceğine inanıyorum, İslam'ın, bilimi teşvik ettiğine örnekler vererek bu tür çabaların insanların huzuru için olduğunun bilincindeyim.	4,38	0,92
3	Kazanım61. Hz. Peygamberin güzel olanı yapma çabasına örnek vererek söz ve davranışlarımda güzel ve estetik olanı uygulamaya özen gösteririm.	4,37	0,88
4	Kazanım41. İslam medeniyetinde eğitim kurumlarının ve bilginlerinin bilimsel yöntemler kullanarak din ve fen bilimlerine sağladıkları katkıları örnek vererek açıklayabilirim.	4,10	1,05
5	Kazanım62. İslam Medeniyetinde mimari, musiki, hat ve tezhip sanatından, hayata yansıyan güzelliklere örnekler verebilirim.	4,00	1,10
6	Kazanım83. İbrahim'i ve geleneksel tüm dinlerin hem insanla ilgili ortak evrensel ahlak ilkelerinin hem de çevrenin korunmasına dair ilkelerinin olduğunu bilir ve örneklendiririm.	3,97	1,21
7	Kazanım19. Türklerin İslam'ı nasıl ve niçin benimsediklerini onların önceki inançları ile karşılaştırarak açıklayabilirim.	3,81	1,20
8	Kazanım81. İbrahim'i dinlerin tarihi gelişim sürecindeki genel özelliklerini ve kökensel ilişkilerini fark ederek inanç, ibadet ve ahlaki özelliklere dayandığını idrak ettim.	3,74	1,16
9	Kazanım84. Küreselleşen dünyada dinler arası ilişkilerin önemini fark ettim fakat bu ilişkilerin misyonerlik faaliyetleri biçiminde kullanılmaması gerektiğine de inandım.	3,71	1,19
10	Kazanım20. Türklerin ve Türk bilginlerinin İslam medeniyetine katkılarını irdeleyerek örneklerle açıklayabilirim.	3,58	1,20

Tablo 6'da verilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin Din, Kültür ve Medeniyet Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en yüksek düzeydeki üç kazanımdan birincisi, "Kâinata ve kendime baktığımda mükemmel bir estetikle yaratıldığını fark ederim ve Kur'an'dan örnekler vererek açıklayabilirim" kazanımında karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "İslam'ın doğru bilgiye vahiy ve akıl yoluyla ulaşabileceğine inanıyorum, İslam'ın, bilimi teşvik ettiğine örnekler vererek bu tür çabaların insanların huzuru için olduğunun bilincindeyim" ve "Hz. Peygamberin güzel olanı yapma çabasına örnek vererek söz ve davranışlarımda güzel ve estetik olanı uygulamaya özen gösteririm" kazanımları izlemektedir. Öğrenme Alanındaki Kazanımlardan en düşük düzeydeki üç kazanımdan birinci ise, "Türklerin ve Türk bilginlerinin İslam medeniyetine katkılarını irdeleyerek örneklerle açıklayabilirim" kazanımında ortaya çıkmaktadır. Bunu sırasıyla "Küreselleşen dünyada dinler arası ilişkilerin önemini fark ettim

fakat bu ilişkilerin misyonerlik faaliyetleri biçiminde kullanılmaması gerektiğine de inandım" ve "İbrahim'i dinlerin tarihi gelişim sürecindeki genel özelliklerini ve kökensel ilişkilerini fark ederek inanç, ibadet ve ahlaki özelliklere dayandığını idrak ettim" kazanımları izlemektedir.

Öğrencilerin Din, kültür ve medeniyet alanındaki konularının bazı kazanımlarına daha fazla sahip olduklarını değerlendirdikleri görülmektedir. Ancak aynı alanla ilgili bazı kazanımların da gerçekleşme düzeylerinde düşme gözlenmektedir. Bu durum Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki etkinlik örnekleri ve Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki etkinlik boyutunun uygulandığı varsayımı üzerinden izah edilebilir. Kazanımların gerçekleşmesi en yüksek düzeyde çıkan birinci ve üçüncü kazanım etkinliklerinde, "O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yapmıştır..." (Secde: 32/7) ayeti çerçevesinde varlıklardaki güzelliklere dikkat çekilerek evrendeki ahenk ve ölçü ile ilgili CD sınıfta izlenerek üzerinde yorumlar yapılmıştır. Ayrıca öğrencilerin kendi davranışlarını Hz. Muhammed'in estetik ve güzellik ile ilgili söz ve davranışlarıyla kıyaslayarak kendi eksikliklerini görmek ve bu eksiklikleri giderme noktasında yön vermek için çaba gösterilmiştir. Kazanım etkinliklerinde Kur'an'dan ayetlerle konunun önemine dikkat çekilmesi, soyut ve teorik olan bu önemin CD gibi görsel materyal ile desteklenmesi ve Hz. Muhammed gibi bir model ile de öğretimde model gösterme tekniğinin kullanılması bu iki kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmesine etki ettiği söylenebilir. Kazanımların gerçekleşmesi en yüksek düzeyde çıkan ikinci kazanım etkinliklerinde, din-bilim ilişkisini gösteren bir kavram haritası oluşturularak bu ilişki hakkında konuşulmuş, aklın önemi ile ilgili beyin fırtınası yaptırılarak akla vurgu yapan ayetlerden örnekler okunarak anlamları üzerinde durulmuş ve dinî bir konu bilimsel yöntemlere başvurularak araştırılmıştır. Kazanım etkinliklerinde, din-bilim ile ilgili oluşturulan kavram haritası ve akla vurgu yapan ayetlerin örnek gösterilmesi ve anlamlarının önemsenmesi ile ilgili çaba, bu çabanın beyin fırtınası tekniği ile desteklenip herkesin düşüncesine önem verildiğinin hissettirilmesi, İslam'ın bilimi teşvik ettiğini pekiştiren, dini bir konunun bilimsel yöntemlerle araştırılması kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmesini sağladığı söylenebilir.

Öğretim programındaki etkinlik örnekleri incelendiğinde en düşük düzeyde gerçekleşen birinci kazanım etkinliklerinde, Türklerde İslâm anlayışının oluşmasında etkili olan tarihi şahsiyetlerin fikirleri araştırılarak ön bilgiler elde edilmiş ve Türklerin İslâm uygarlığı içerisindeki yerini ve katkısını içeren Powerpoint sunusu hazırlanarak sunulmuştur. Kazanım etkinliğinde görsel materyalden yararlanılmasına rağmen en düşük düzeyde gerçekleşmesi, okul dışı din eğitimi kaynaklarının olumlu etkilerinin olmadığı söylenebilir. Bu durum da araştırma evreninin olduğu yerde sosyo-kültürel farklılıkların olmasıyla açıklanabilir. En düşük düzeyde gerçekleşen ikinci ve üçüncü kazanım etkinliklerinde, dinler, kaynağına göre şematik olarak gösterilmiş, dinleri tanıtıcı resim, fotoğraf ve bilgi toplanarak sınıfta paylaşılmış, dinlerin ortak noktasını yönlerini gösteren kavram haritası oluşturulmuş ve Kur'an, Tevrat, İncil ve Zebur'dan barışı ve hoşgörüyü içeren metinler sınıfta değerlendirilmiştir. Konu etkinliğinde gözlem, kavram haritaları kullanılmış ve konu içeriği hakkında bilgi verilmiş olmakla beraber konunun içeriği dikkate alındığında soyut anlamlar içermesi ve anlaşılması için satır aralarının daha ayrıntılı işlenmesi gerektiği söylenebilir. Konunun bu boyutta olması ders öğretmenin dışında, okul dışı din eğitimi

kaynaklarının da olumlu etkilerinin olmadığı söylenebilir. Ayrıca farklı dinlere bakış açısıyla ilgili toplumun zihinsel arka planı çok da iyimser değildir. Kur'an'ın, İslam'dan önceki tüm dinleri kuşattığını söylemesi, vahiy orijinli olsa da Hıristiyan ve Yahudilik gibi dinlerin bozulmaya yüz tuttuğuna vurgu yapması ve bu Kur'anî söylemin kendi inanları açısından da daha dar bir çerçevede değerlendirilip yorumlanması, İslamî toplumda diğer dinlerle ilgili negatif bir bilinç oluşturmaktadır. Bu negatif bilinç beraberinde önyargıları da doğurmaktadır. İslam dışındaki diğer dinlerle ilgili negatif bilinç ve önyargılar sadece halk düzeyinde değil entelektüel düzeyde bir birikime sahip olan kamu kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, cemaat, vakıf ve dernek gibi topluma yön veren birimlerde de olduğu gözlenmektedir. Bu da doğal olarak kazanımın düşük düzeyde gerçekleşmesine etki etmektedir.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim programının İbadet Öğrenme Alanındaki kazanımların gerçekleşme düzeyi 3,58-4,40 oranları arasında değişiklik göstermektedir. din-bilim ile ilgili oluşturulan kavram haritası ve akla vurgu yapan ayetlerin örnek gösterilmesi ve anlamlarının önemsenmesi ile ilgili çaba, bu çabanın beyin fırtınası tekniği ile desteklenip herkesin düşüncesine önem verildiğinin hissettirilmesi, İslam'ın bilimi teşvik ettiğini pekiştiren, dini bir konunun bilimsel yöntemlerle araştırılması kazanımın yüksek düzeyde gerçekleşmesini sağladığı söylenebilir.

5. SONUÇ (CONCLUSION)

Bu çalışmada Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini alan öğrencilerin öğretim programlarındaki öğrenci kazanımlarını ne derece gerçekleştirdikleri ve bu yeterlik düzeylerinin bazı faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Teze konu edilen araştırma tek faktörlü bir desen olarak planlanmıştır. Ölçme aracı bizzat tarafından ilgili örnekleme dâhil edilen örneklem grubuna uygulanmıştır.

Ölçekteki maddeler, beşli likert tipinde oluşturulmuştur. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini alan öğrencilerin öğretim programı kazanımlarının gerçekleşme düzeylerini belirlemek amacıyla nitel ve nicel iki ölçme aracı geliştirilmiştir. Nicel ölçme aracı olan Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini alan öğrencilerin Öğretim Programı Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyleri ölçeği iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; öğrencilerin kişisel durumlarını belirlemeye yönelik maddeler yer almaktadır. İkinci bölümde; Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı kazanımlarının gerçekleşme düzeylerini belirlemeye yönelik maddeler bulunmaktadır. Öğrencilerin belirtilen kazanımlara sahip olma düzeyleri toplam puanlar kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle tüm boyutlardaki kazanımları elde etme düzeylerine ilişkin toplam puanlar hesaplanarak, bu değerler büyükten küçüğe 1'den başlanarak sıraya dizilmiştir. Her bir kazanımın elde etme düzeyine ait ortalama puanlar kullanılarak, öğrencilerin o kazanımlara hangi düzeyde sahip olduğu ölçeklendirilmiştir.

Elde edilen Cronbach Alpha sonucuna göre, değişkenleri daha sağlıklı bir biçimde belirlemek ve ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak amacıyla da verilere faktör analizi uygulanmıştır. İkili karşılaştırmalarda *bağımsız ikili örneklem t testi*, gruplar arasındaki farklılıkların varlığının tespiti için *tek yönlü varyans analizi* uygulanmıştır. *Varyans analizi* sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmışsa bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla *çoklu karşılaştırma testleri*

(*post hoc multiple comparisons*) yapılmıştır. Her bir bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle ilişkileri uygun analiz teknikleriyle ayrı ayrı ortaya konulduktan sonra bir sonuç tablosu üzerinde açıklama ve yorumlama yapılmıştır.

Tüm tablolarda verilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Vahiy ve Akıl, Ahlak ve Değerler ve Din Kültür ve Medeniyet Öğrenme Alanlarındaki Kazanımlardan bazılarının gerçekleşme düzeyleri yüksek iken, bazılarının da gerçekleşme düzeylerinde düşme görülmektedir. Bu durum Orta Öğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki etkinlik örnekleri ve Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının öğrenme alanlarındaki etkinlik boyutunun uygulandığı varsayımı üzerinden izah edilmiştir.

Kazanımlardan gerçekleşme düzeyleri yüksek olan kazanım etkinliklerinde birtakım öğretim yöntemleri kullanılarak, Öğrencilerin duygularından yararlanılmıştır. Okul dışı din eğitiminin ve öğrencinin kendisine model oluşturduğu aile veya başka bir sosyal çevrenin etkisinin de olduğu söylenebilir. Bazı etkinliklerin, güncel ve arzu edilen bir içeriğe sahip olması da bu düzeyi olumlu etkilemiştir. Ancak kazanımlardan gerçekleşme düzeyleri düşük olan kazanım etkinliklerinde ise, yeterli derecede öğretim yöntemleri kullanılmamış, gerçekleştirilen bazı etkinlik örnekleri muğlak ve lise düzeyi için anlaşılması zor bir etkinlik olmuş ve yapılandırmacı eğitim modeli tam olarak yansıtılamamıştır. Tüm etkinliklerin uygulanabilmesi için ders saati yetersiz kalmaktadır. Ayrıca araştırma evreninin de Ahlak ve Değerler öğrenme alanındaki kazanımların düşük düzeyde çıkmasına etki ettiği söylenebilir. Çünkü hızla değişen sosyal ve kültürel değişimler, toplumun sosyal, kültürel ve eğitim dokusunu derinden etkilemektedir. Bunun bir sonucu olarak da lise düzeyindeki öğrencilerin tutumlarının bütün bu olumsuz etkenlerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği düşünülürse bu durum kazanımların düşük düzeyde gerçekleşmesine zemin hazırlamasıyla ilişkilendirilebilir.

6. ÖNERİLER (SUGGESTIONS)

- Araştırma Van ili ile sınırlıdır. Bu araştırmaya benzer araştırmalar başka illerde de yapılmalı ve yapılan tüm bu araştırmalar, karşılaştırılarak değerlendirilmelere gidilmelidir. Bu şekilde konu hakkında hem daha ayrıntılı bilgi hem de daha isabetli genellemeler yapmak mümkün olacaktır.
- Yeni uygulanmaya başlanan 2005 ortaöğretim programının başarıya ulaşabilmesi için, M.E.B. tarafından bütün ortaöğretim DKAB öğretmenleri programın uygulanmasına yönelik hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.
- Yeni programda değerlendirme işleminin yapılabilmesi için daha fazla soru ve örneğe yer verilmelidir.
- Ortaöğretim DKAB programında önerilen yöntemlerin sınıf ortamında uygulanabilmesi için okulda gerekli araç-gereçler sağlanmalıdır. Öğretmenler konulara uygun öğretim araç-gereçlerini kendileri de hazırlayabilmelidir.
- Programın uygulanmasında verimi artırmak için, ders kitaplarının ve öğretmen kılavuzlarının hazırlanmasına önem ve öncelik verilmelidir. Programa uygun öğretim araç-gereçler ve materyaller hazırlanmalı, öğretmenlere ve öğrencilere ulaştırılmalıdır. Programın uygulanabilmesi için gerekli bilgisayar ve kütüphane gibi donanımlar okullarda ve sınıflarda oluşturulmalıdır.

- Öğretmenlerin derslerde günümüz şartlarına uygun nitelikli materyalleri kullanabilmeleri için DKAB ders saatlerinin süresinin arttırılması gerekmektedir. Her sınıf için bir ders saati öngörüp sonrasında DKAB öğretmeninden materyal destekli bir ders beklemek akla pek uygun görünmemektedir. Çünkü materyal kullanımı için ayrıca bir zaman harcanmakta olup değerlendirme ve dersle ilişkilendirme aşamasına zaman kalmamaktadır. Seçilecek materyalin süresi kısıtlı ders saati süresi ile ilgili olduğundan ders saatinin yetersizliği ayrıca materyal çeşitliliğini de olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü iki ders saatinde uygulanabilecek olan bir materyal, süre yetersizliği ve kesintili olarak uygulanmasından dolayı hedeflenen düzeyde kazanım sağlanamamaktadır.
- Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretmenlerine, planlama, ölçme ve değerlendirme, sınıf ortamındaki etkinlikler hakkında seminerler verilmelidir. Böylece öğretmenlerin bu konulardaki eksikliklerinin giderilmesi sağlanabilir. Ayrıca düşük yeterliğe sahip oldukları öğrenci grubuna uygun yöntemleri belirleme ve bireysel farklılıkları dikkate alma noktasındaki eksikliklerinin giderilmesi için, Gelişim Psikolojisi konusunda yeterince eğitilerek hangi yaştaki öğrenciye hangi yöntemlerle eğitimin verileceği öğretilmelidir.
- Öğretmenler derse, uygun materyalleri getirme ve çevredeki dini yapıları ziyaret etmede okul idaresi, aile ve çevrenin tepkileri ile karşılaşmaktadır. Bunun derste görsellik açısından önemi düşünülerek gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu konuda yeterince bilgi sahibi olmayan okul idaresi ve aileler bu konuda bilgilendirilmelidir.
- Üniversitelerin, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine öğretmen yetiştiren fakültelerinin programlarına, eğitimde günümüz teknolojilerin kullanımı yeterliliğini kazandıracak derslere yer verilmelidir. Bilgisayar, projeksiyon cihazı ve tepegöz gibi araçlarda etkin bir biçimde kullanma yeterliliğini kazandıracak konu ve uygulama etkinliklerinin arttırılması gerekir.
- Fakültelerde eğitim gören DKAB öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamaları (staj) konusunda daha aktif olmaları için yapılan çalışmalar arttırılmalıdır. Çünkü artık her öğretmenin alanı yanı sıra görevleri süresince farklı statülere büründüğü bir gerçektir. Gerektiği zaman rehberlik, gerektiği zaman gözcülük, gerektiği zaman öğreticilik, gerektiğinde de danışmanlık gibi farklı görevler üstlenecek adayların, bunların her birinde başarılı olma yöntemlerini mezun olmadan uygulamalı olarak yeterli düzeyde öğrenmeleri meslekleri açısından çok önemlidir. Bu amaçla, staj süreleri daha sıkı takibe alınmalı, aday öğretmenlerin tamamen kendilerini sınıf ortamında hissetmeleri sağlanmalıdır.
- Özellikle oyuna karşı ilginin yoğun olduğu bu çağlarda, örgencilerin bu ilgileri din eğitimine kanalize edilmelidir. Bunun için ise, dini içerikli oyun CD'leri hazırlanmalı, dini içerikli oyunların bulunduğu internet siteleri oluşturulmalı ve gerekli reklâmlar yapılmalıdır. Bu sitelerden dini içerikli hazırlanan basit formatta olan oyunların başka bilgisayarlara indirilmesine olanak sağlanmalıdır. Böylece ücretsiz olarak dağılacak olan bu oyunlar sayesinde, dini içerikli oyunların yaygınlaşması sağlanmış olacaktır. Daha küçük yaştaki çocuklar

için dine ilgiyi arttıracak şekilde hazırlanacak resimli boyama programları hazırlanmalıdır. Böylece onların ortaöğretim döneminde DKAB derslerine karşı ilgi olarak hazır hale getirilmesi sağlanmalıdır. Bilgiden çok ilgiyi sağlayacak olan bu çalışmalarla, uyandırılacak merakın sonraki dönemlerde eğitim olarak sonuçları alınacaktır.

NOT (NOTICE)

Bu çalışma "Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Öğrenci Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyleri (Van İli Örneği)" isimli doktora tezinden çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA (REFERENCES)

1. Altaş, N., (2004). Gençlik Döneminde Din Olgusu Ve Liselerde Din Öğretimi. Ankara: Nobel Yayınları.
2. Armaner, N., (1980). Din Psikolojisine Giriş I. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
3. Aydın, M.Z., (1998). "Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim Öğretiminin Problemleri". Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim Öğretiminin Problemleri Sempozyumu. Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırmaları Vakfı.
4. Aydın, A., (2001). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. 3. .Bsk., İstanbul: Alfa Yayınları.
5. Bahadır, A., (2002). "Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler". Derleyen: Hökelekli, Hayati, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
6. Balcı, A., (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma. 3. Baskı, Ankara: PegemA Yayınları.
7. Büyüköztürk, Ş., (2002). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Geliştirilmiş 3. Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.
8. Clark, W.H. "Ergenlik ve Gençlik Çağında Din". (Çev: Mehmet Dağ), Eğitim Hareketleri Dergisi, Cilt: XXII, ss: 256-257.
9. Demirel, Ö., (1999). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: PegemA Yayınları.
10. Denli, E.U., (2005). Genel Lise Yönetici ve Öğretmenlerinin Genel Liselerin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi Hakkındaki Görüşleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. (Mersin Merkez İlçe Örneği). Mersin: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
11. Doğan, R. ve Tosun, C., (2002). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi. Ankara: PegemA Yayınları.
12. Ekşi, A., (1982). Gençlerimiz ve Sorunları. İstanbul.
13. Erginer, E., (2000). Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme. Ankara: Anı Yayınları.
14. Fosnot, C.T., (1996). Introduction: Aspect of Constructivism, Constructivism:Teory, Perspectives and Practice. Teacher College, New York London: Columbia University.
15. Güneş, F., (2007). Yapılandırıcı Yaklaşımla Sınıf Yönetimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
16. Güven, S., (2004). "Program Geliştirme". Editör: Mehmet Görül, Öğretimde Planlama, Uygulama ve Değerlendirme. 2. Baskı, Elazığ: Üniversite Kitabevi.
17. Hökelekli, H., (2001). Din Psikolojisi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
18. Jersild, A.T., (1997). Gençlik Psikolojisi. (çev: İ.N. Özgür), İstanbul.
19. Karasar, N., (1998). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankar: Nobel Yayınevi.

20. Klavuz, M.A., (2002). "Ergenlerde Özdeşleşme ve din eğitimi". Gençlik, Din Ve Değerler Psikolojisi. ed: Hayati Hökelekli, Ankara: Okulu Yayınları.
21. Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Ankara: MEB Yayınları.
22. Özbaydar, B., (1970) Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma. İstanbul: Baha Matbaası.
23. Özçelik, D.A., (1987). Eğitim Programları ve Öğretim. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.
24. Saban, A., (2000). Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar. Ankara:Nobel Yayınları.
25. Söylemez, S., (2005). Ergenlik Hakkında. İstanbul: Morpa Yayınları.
26. Tan, S., Kayabası, Y. ve Erdogan, A., (2003). Öğretimi Planlama ve Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
27. Tavşancıl, E., (2002). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
28. Tezbaşaran, A., (1997). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
29. Varış, F., (1978). Eğitimde Program Geliştirme-Teori ve Teknikler. 3.Bsk., Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
30. Yavuz, K., (1993). Çocukta Dini Duygu Ve Düşüncenin Gelişmesi. Ankara:Diyamet İşleri Başkanlığı Yayınları.
31. Yavuzer, H., (1994). Ana-Baba ve Çocuk, İstanbul: Remzi Kitapevi.
32. Yavuzer, H., (1993). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
33. Yörükoğlu, A., (1987). Gençliğin Eğitimi. Genel Yayın No: 274, 2. Baskı., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
34. Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları, (1996). Ankara: Özgür Yayınları.
35. Yurdakul, B., (2005). "Yapılandırmacılık". Eğitimde Yeni Yönelimler. Özcan Demirel (Ed), Ankara: PegemA Yayıncılık.